

ارائه الگویی برای حکمرانی خوب در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران و ضرورت به کارگیری آن

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۱۵

ایوب امیری،^۱ علیرضا رزقی رستمی،^۲ پروانه گلرد،^۳ جمشید صالحی صدقیانی^۴

از صفحه ۱۸۱ تا ۲۱۴

چکیده

زمینه و هدف: پژوهش حاضر ارائه الگویی برای حکمرانی خوب در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران و ضرورت به کارگیری آن است. این پژوهش به منظور ایجاد مدلی برای دستیابی و ایجاد بسترهای لازم در جهت اجرای حکمرانی خوب در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران است.

روش‌شناسی: روش موردنظر در این پژوهش کیفی است. که در آن از روش گردن‌دندتوری داده‌بنیاد استفاده شده است. که با استفاده از نظرات خبرگان موضوع و مصاحبه با ۱۳ نفر از خبرگان این حوزه با استفاده از روش گلوله برفی تا رسیدن به مرحله اشباع نظری به شناسایی عوامل مؤثر در تدوین مدل حکمرانی خوب و استفاده از کد گذارهای باز، محوری و انتخابی پرداخته است.

یافته‌ها: نتایج حاصل از این پژوهش در پایان منجر به ارائه الگویی در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران شد که در نهایت ضرورت‌ها، موانع و الزامات توسعه حکمرانی خوب در بخش دفاعی و همچنین مدل مفهومی پژوهش تدوین شد.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج حاصل از پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که بدون به کارگیری حکمرانی خوب در بخش دفاعی پیشرفت نظامی و رشد و توسعه ملی و منطقه‌ای و محبوبیت و مقبولیت بخش دفاعی در جامعه با مشکل روبه‌رو می‌شود.

واژه‌های کلیدی: ارائه الگو، حکمرانی خوب، بخش دفاعی، روش کیفی.

۱- دانشجوی دکتری مدیریت دولتی -خط مشی‌گذاری عمومی، گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب
aubamiri51@gmail.com

۲- استادیار دانشکده مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، نویسنده مسئول
a_rezghi@azad.ac.ir

۳- دانشیار دانشکده مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

۴- استاد دانشکده مدیریت دانشگاه علامه طباطبایی

مقدمه

در دهه‌های اخیر مطالعات وسیعی در زمینه تدوین الگوی مطلوب حکمرانی در کشورها در جهت شناسایی و سنجش کمیت، کیفیت و نحوه اداره امور جوامع صورت گرفته است که هر یک با رویکردی خاص این حوزه را مورد بررسی قرار داده است. بررسی پژوهش‌های مذکور نشان می‌دهد چارچوب‌های نظری و عملیاتی مناسب و مدون شده‌ای در این مطالعات وجود ندارد، تا بتوان با استفاده از این چارچوب‌ها اقدام به بررسی شیوه حکمرانی در حوزه‌ها و جوامع مختلف کرد و عملکرد آن‌ها را ارزیابی کرد. بدیهی است نبود ابزار و یک سنجه جامع در مطالعات حکمرانی کشورها، منجر به تدوین پژوهش‌های پراکنده و بدون پشتوانه نظری شده و نمی‌تواند به توسعه ادبیات حکمرانی متناسب با اقتضات کشورها کمک کند. حکمرانی، تمامی فرایندهای حکومت‌داری است، که دولت‌ها در تمامی جهت‌های جامعه از قبیل؛ خانواده، قبیله، سازمان رسمی یا غیررسمی یا قلمرو حکومتی خود اعمال می‌کنند و با اجرای قوانین، هنجارها، قدرت یا زبان جوامع سازمان‌یافته اعمال می‌شود (بیویر^۱، ۲۰۱۳). به عبارتی می‌توان حکمرانی را به منزله فرایندهای سیاسی توصیف کرد که در میان نهادهای رسمی دیده می‌شود. عدم کامیابی برخی کشورها در انجام وظیفه‌های حاکمیتی خود و نبود دولت کارآمد سبب پیدایش اندیشه حکمرانی خوب شده است. حکمرانی خوب از راه‌های کم‌کردن میزان اختلاف‌های سیاسی و حداکثرساختن سطح سیاست‌های مطلوب می‌تواند در بهبود فضای کسب‌وکار و به تبع آن ارتقای رشد اقتصادی مؤثر واقع شود. بهبود شاخص حکمرانی خوب، دو سازوکار رقابت و پاسخ‌گویی را به‌عنوان سازوکارهای مؤثر در بهبود حکمرانی معرفی می‌کند (یوسفی شیخ‌رباط و بابایی، ۱۳۹۴). حال در قرن جدید با تعهدی بی‌سابقه برای دستیابی به توسعه پایدار انسانی با بستر حکمرانی خوب آغاز شده و تلاش‌های فراوانی در این راستا صورت گرفته است.

بیان مسئله: یکی از الگوهای نظری که در دو دهه گذشته و با توجه به تغییر پارادایمی در الگوی توسعه پایدار و تأکید بر توسعه انسانی و اجتماعی پیش از پیش مورد توجه قرار گرفته حکمرانی خوب بوده است. عملکرد سیاسی، نظامی و اقتصادی کشورها در طول زمان، تا حد زیادی به محیط سیاسی، نهادی و قانونی آن‌ها وابسته

بوده است. این نهادها و سیاست‌ها، مشخص‌کننده کیفیت حکمرانی در بین کشورها هستند. ریستسکا و همکاران حکمرانی را چگونگی اعمال قدرت در هر کشور از مجرای نهادهای (رسمی یا غیررسمی) سیاسی، اجتماعی و اقتصادی به‌منظور بهره‌برداری از منابع برای رسیدن به اهداف سیاسی، اجتماعی و اقتصادی تعریف می‌کنند. از نظر آن‌ها، حکمرانی در برگیرنده‌ی مجموعه رویه‌ها، اقدامات و موجودیت‌هایی است که شهروندان هر جامعه را قادر می‌سازد بسیاری از امور خود را رتق و فتق کنند؛ اموری مانند پیگیری مباحث و مسائل، احقاق حق، انجام دادن وظایف و حل و فصل مناقشات خود، آنان پاسخ‌گویی، مسئولیت‌پذیری و شفافیت را لازمه‌ی حکمرانی می‌دانند (ریستسکا^۱، ۲۰۱۰). حکمرانی در سطح خرد مانند حکمرانی سازمان‌های غیرانتفاعی ممکن است در دست هیئت مدیره‌ای کوچک باشد که اهداف مشخص‌تری را دنبال می‌کند.

هم‌چنین انواع بازیگران خارجی بدون قدرت تصمیم‌گیری در فرایند حکمرانی تأثیر می‌گذارند که عبارت هستند از: لابی‌ها، اتاق‌های فکر، احزاب سیاسی، سازمان‌های غیردولتی و رسانه‌ها. حکمرانی فرایندی است که طی آن کنش‌گران و نهادهای رسمی به اعمال قدرت و تصمیم‌گیری می‌پردازند و در شرایط زندگی مردم در آن جامعه اثر می‌گذارند (مک‌گوین و ماننا^۲، ۲۰۱۳). در دهه‌های اخیر مطالعات وسیعی در زمینه تدوین الگوی مطلوب حکمرانی در کشورها در جهت شناسایی و سنجش کمیت، کیفیت و نحوه اداره امور جوامع صورت گرفته است که هر یک با رویکردی خاص این حوزه را مورد بررسی قرار داده است. بررسی پژوهش‌های مذکور نشان می‌دهد چارچوب‌های نظری و عملیاتی مناسب و مدون‌شده‌ای در این مطالعات وجود ندارد، تا بتوان با استفاده از این چارچوب‌ها اقدام به بررسی شیوه حکمرانی در حوزه‌ها و جوامع مختلف کرد و عملکرد آن‌ها را ارزیابی کرد. بدیهی است نبود ابزار و سنجه جامع در مطالعات حکمرانی کشورها، منجر به تدوین پژوهش‌های پراکنده و بدون پشتوانه نظری شده و نمی‌تواند به توسعه ادبیات حکمرانی متناسب با اقتضات کشورها کمک کند (طهماسب کاظمی و همکاران، ۱۳۹۵). حکمرانی خوب نخستین‌بار در دهه ۱۹۹۰ به‌وسیله بانک جهانی مطرح شد. عدم کامیابی برخی کشورها در انجام وظیفه‌های حاکمیتی خود و نبود دولت

1- Risteska

2- Mcguinn & Manna

کارآمد سبب پیدایش اندیشه حکمرانی خوب شده است. حکمرانی خوب از راه‌های کم کردن میزان اختلال‌های سیاسی و حداکثرساختن سطح سیاست‌های مطلوب می‌تواند در بهبود فضای کسب‌وکار و به تبع آن ارتقای رشد اقتصادی مؤثر شود. بهبود شاخص حکمرانی خوب دو سازوکار رقابت و پاسخ‌گویی را به‌عنوان سازوکارهای مؤثر در بهبود حکمرانی معرفی می‌کند (یوسفی شیخ رباط و بابایی، ۱۳۹۴). حکمرانی خوب، اعمال قدرت اقتصادی، سیاسی و اداری به‌نحو پاسخ‌گو و اثربخش است. و در بحث فرهنگ سیاسی و حکمرانی خوب که در جوامع مختلف بایستی به آن توجه شود، کمیسیون اقتصادی سازمان ملل متحد در امور اجتماعی کشورهای آسیا و اقیانوس آرام اظهار می‌دارد که حکمرانی خوب در این کشورها دارای هشت ویژگی مهم است. که عبارت هستند از «مشارکتی، توافق‌گرا، پاسخ‌گویی، شفافیت، پاسخ‌گو، کارایی و اثربخشی، عدالت اجتماعی و حاکمیت قانون». از این‌رو رعایت این نکات و ایجاد راه‌کارها مناسب آن‌ها تضمین می‌کند که فساد در این جوامع به حداقل برسد، در این سیستم بایستی دیدگاه‌های اقلیت‌ها در جامعه مورد توجه قرار گرفته و صدای آسیب‌پذیرترین قشرهای جامعه در تصمیم‌گیری‌ها شنیده شود. این‌گونه سیستم‌ها می‌توانند پاسخ‌گوی نیازهای فعلی و آینده یک جامعه خوب باشد (سرجول^۱، ۲۰۱۶، ص ۱). دفاع در قلب امنیت ملی همه ملت‌ها جای دارد. کشورها مجموعه مشترکی از انتخاب‌ها را پیش‌رو دارند؛ این‌که چه تصمیماتی باید گرفته شود، چه کسانی این تصمیمات را باید بگیرند، چگونه منابع باید تخصیص داده شوند و چه سرمایه‌گذاری‌هایی باید انجام شود. در سطحی بالاتر نیز دولت‌ها باید تصمیم بگیرند که اصول و شیوه تصمیم‌سازی مناسب است و چه ساختاری بر فرایند تصمیم‌سازی دفاعی آن‌ها باید حاکم باشد (چو و برستین^۲، ۲۰۱۴). امروزه در سیر تکوین توسعه‌های نوین در تأمین امنیت و ارتقای آن در داخل مرزهای جغرافیایی و سیاسی در کشور و جامعه می‌توانیم از نظریه حکمرانی یعنی نحوه اداره کشور، شیوه تصمیم‌گیری و چگونگی تعامل بین دولت، نهادها و سازمان‌های تابعه و مردم و در نهایت نظریه حکمرانی خوب به‌عنوان بنیان توسعه، به‌صورت بهینه استفاده کنیم. این نظریه به‌دنبال یافتن ویژگی‌ها و پیش‌نیازهای توسعه است و بیش از هر عامل دیگری بر تحول نهادها و ساختارهای درونی و قوانین رسمی و غیررسمی جوامع برای دست یافتن به آن

1- Serajul

2- Chu & Berstein

تأکید می‌ورزد. در این جا و سیستم حکمرانی خوب تنها مردم یک کشور می‌توانند برای توسعه ساختارهای خود نسخه بنویسند و هیچ تجویزی بدون در نظر گرفتن شرایط بومی، تاریخی و اجتماعی جامعه مفید نخواهد بود. بخش دفاعی، داعیه‌دار تولید کالای عمومی «امنیت» است. بنابراین در همه نظام‌ها این دولت‌ها هستند که برای تولید امنیت اقدام می‌کنند. با این حال تولید امنیت مانند هر تولید دیگری نیازمند صرف منابع گوناگون اعم از سرمایه فیزیکی (تجهیزات، ساختمان‌ها و به‌طور کلی آماد) و نیروی انسانی است. بودجه‌های دفاعی نیز برای تهیه و تدارک این منابع مورد استفاده قرار می‌گیرد. در همین راستا، در اجرای بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی و پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام، بر اساس سند چشم‌انداز توسعه، سیاست‌های کلی «خودکفایی دفاعی و امنیتی» که در سال ۱۳۹۱ از سوی مقام معظم رهبری مصوب و ابلاغ شد که در ۹ ماده در بیان مسئله بدن اشاره شده است. از جمله معیارهای ارزیابی قدرت ملی کشورها، قابلیت نظامی آن‌ها است. منظور از قابلیت نظامی، توان دستیابی به اهداف مشخص شده در زمان جنگ است. تصور قابلیت نظامی به‌عنوان سطحی از قدرت ملی، بر این نکته استوار است که سازمان نظامی یک کشور منابع ملی را دریافت کرده و آن را به قابلیت‌های مشخص برای مقابله رزمی تبدیل می‌کنند (تلیس^۱ و همکاران، ۲۰۰۰).

به‌کارگیری درست منابع و امکانات در بخش دفاعی ایجاب می‌کند که نیروهای متخصص و متعهد در بطن سازمان‌های نظامی پرورش داده شوند و اتحاد و یکپارچگی در بین آن‌ها وجود داشته باشد، که خود قدرت نظامی کشور را افزایش می‌دهد. از آن‌جا که جمهوری اسلامی ایران، آشکارا از سوی دشمنان منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای تهدید به حمله نظامی می‌شود، بایستی هیچ‌گونه خلاءای در داخل و شاکله نیروهای مسلح برای دفاع از کیان میهن و حفظ تمامیت ارضی، و دفع متجاوزان وجود نداشته باشد و ما باید، از هرگونه فرصتی برای بهره‌مندی و اثربخشی، از منابع و امکانات برای ارتقاء این نیروها استفاده کنیم. بنابراین برای دستیابی به راهبردهای بخش دفاعی و «تأمین امنیت» با استفاده از ظرفیت‌های عظیم موجود در کشور برای رفع نگرانی ناشی از هرگونه تهاجم از سوی دشمنان، اقدامات لازم و ضروری را در راستای حفظ اتحاد در بین نیروها به‌کار

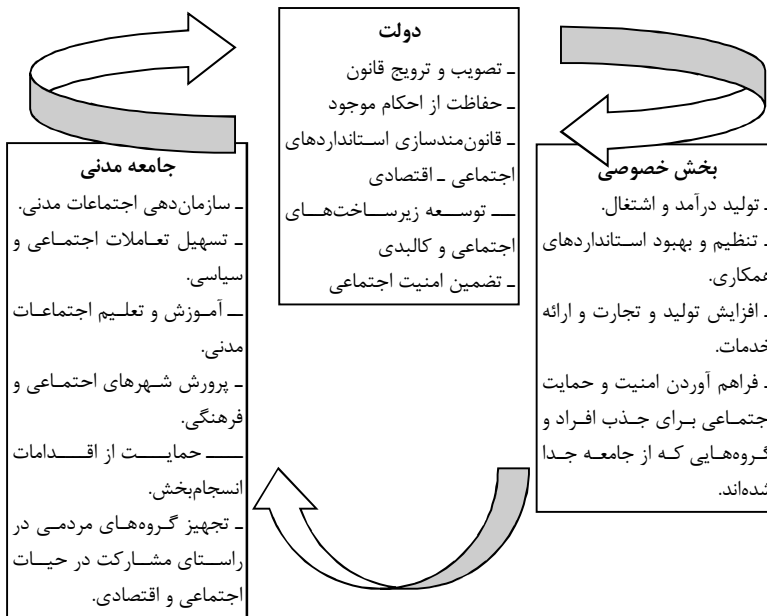
ببریم. بنابراین در تمامی زمینه‌های دفاعی میزان و کیفیت زیرساخت‌های نظامی، منابعی است که بر کیفیت و توان نظامی اثرگذار است. و این مقوله شامل زیرساخت‌های فیزیکی از قبیل «پایگاه و تأسیسات» هم‌چنین تعداد و کیفیت مکان‌های آموزشی، امکانات پزشکی، سازه‌های نظامی و مانند آن‌ها می‌شود. در کل می‌توان گفت که ساختار، گستره و کیفیت دفاعی یک کشور، منبعی است که بر اثربخشی نظامی آن کشور اثرگذار است.

درک ساختار و کیفیت صنعت پایه دفاعی به ما اجازه می‌دهد که آسیب‌پذیری بالقوه کشور را در زمینه نبرد ارزیابی کنیم. مشکلی که امروزه در بین اکثر ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی و بالاخص بخش دفاعی کشور مشاهده می‌شود نبود انسجام و حکمرانی خوب و مؤلفه‌های آن است. که می‌توان ناکارمندی بخش دفاعی را در مؤلفه‌های مختلف حکمرانی خوب از جمله حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی، ثبات سیاسی و عدم خشونت، کیفیت قوانین و مقررات: مقررات اضافی و هزینه‌های آن و کنترل فساد که تقریباً در تمامی بخش‌های آن به‌وضوح مشاهده کرد، لازم به ذکر است که پژوهش‌گر در این پژوهش منکر خدمات متمر ثمر بخش دفاعی در حفظ امنیت ملی و تمامیت ارضی کشور نیست. اما با توجه به رسالت‌ها و چشم‌اندازهای مطرح در بخش دفاعی از جمله سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ مبنی بر توسعه و تعمیق فرهنگ خودباوری، خودکفایی، نوآوری و خلاقیت؛ ترویج نهضت نرم‌افزاری، تولید و توسعه علوم و فناوری و تحقیقات دفاعی و امنیتی؛ دستیابی به فناوری‌های برتر مورد نیاز دفاعی و امنیتی؛ تأکید بر خودکفایی کشور در سامانه‌ها، کالاها و خدمات اولویت‌دار دفاعی و امنیتی؛ ممنوعیت تأمین نیازهای دفاعی و امنیتی از خارج کشور مگر در حد ضرورت؛ برون‌سپاری و جلب مشارکت سایر بخش‌ها اعم از دولتی و غیردولتی در تأمین نیازهای دفاعی؛ جذب، توانمندسازی و به‌کارگیری نیروهای مستعد و نخبه؛ برقراری ارتباط و همکاری با دیگر کشورها در زمینه‌های علمی و فرهنگی و تولید و تجاری‌سازی کالاها و خدمات دفاعی و امنیتی برای دستیابی به اهداف سیاست‌های کلی خودکفایی دفاعی و امنیتی و مقرون به صرفه‌سازی مسیر توسعه صنایع و فناوری‌های دفاعی و امنیتی کشور و ایجاد هم‌افزایی در فناوری‌های مورد نیاز در بخش دفاعی و با توجه به مسائل و مشکلات مطرح شده در این زمینه و هم‌چنین تعدد و پراکندگی ساختاری در نیروهای

مسلح جمهوری اسلامی ایران و بخش دفاعی در قالب دولت (وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح)، ارتش، سپاه، نیروی انتظامی، ستاد کل نیروهای مسلح و سایر قسمت‌های وابسته، نیاز به پاسخ‌گویی بخش دفاعی به‌عنوان یک کل و اطمینان از هماهنگی و انسجام هر چه بیش‌تر سیاست‌ها و بسترسازی زمینه‌ای برای اجرای حکمرانی خوب در بخش دفاعی کشور می‌تواند یکی از ابزارهای مفید در بخش دفاعی کشور باشد که مسئولان و دست‌اندرکاران در بخش دفاعی را برای رسیدن به اهداف و چشم‌اندازهای مطرح‌شده در این زمینه یاری کند. و با توجه به این‌که تاکنون پژوهش جامع و کاملی در این زمینه در بخش دفاعی کشور مبنی بر اجرای حکمرانی خوب در بخش دفاعی کشور صورت نگرفته است خلاء تحقیقی در این زمینه به‌منظور پاسخ‌گویی به مشکلات مطرح‌شده در بخش دفاعی کشورمان بیش از پیش احساس می‌شود. و نیز برای استقرار خودکفایی در بخش دفاعی کشور باید بسترسازی مناسبی در زمینه تجهیزات، نیروی انسانی و... در بخش‌های مختلف دفاعی فراهم شود که بتواند بر خلاءها و مشکلات پیش‌رو در دنیایی پر از تغییر در بخش دفاعی را پر کند، با توجه به این‌که در بخش دفاعی کشورمان مدلی برای حکمرانی خوب وجود ندارد، عدم وجود مدل باعث ناهماهنگی در بخش‌های مختلف شده و دوباره‌کاری‌های فراوانی با توجه به کثرت نیروهای مسلح در بخش دفاعی صورت می‌گیرد و در صورت تفاهم در مدل به‌وجود آمده و تمکین بخش دفاعی به آن سبب ایجاد یک رویه هماهنگ و همگون در این بخش می‌شود. حال پژوهش‌گر در این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال پژوهش است که چگونه می‌توان یک مدل حکمرانی خوب در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران تدوین کرد که بتواند خلاءهای موجود در بخش دفاعی کشور را سامان داده و به کاستی‌های آن پاسخ مناسب را بدهد.

مبانی نظری؛ تعریف حکمرانی خوب: مفهوم حکمرانی خوب از اوایل ۱۹۹۰ مورد توجه قرار گرفت. در واقع هنگامی که نهادهای کمک‌رسان بین‌المللی تشخیص دادند کشورهای فقیر و درحال توسعه موانع متعددی پیش‌روی توسعه اقتصادی خود دارند مفهوم حکمرانی خوب نیز جایگاه خود را به‌عنوان یکی از عوامل پیش‌ران رشد و توسعه اقتصادی در اقتصادهای مختلف پیدا کرد (نگوبو و فودا^۱، ۲۰۱۲).

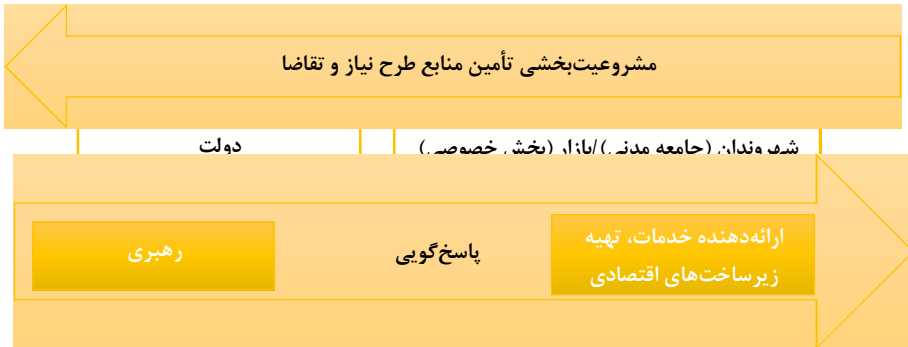
مفهوم حکمرانی خوب در حقوق عمومی: مفهوم حکمرانی خوب به دلیل جدید بودن آن هنوز به انسجام و استواری لازم نزدیک نشده و تعابیر مختلفی در مورد آن به کار می‌رود. برخی تعاریف ویژگی‌های آن را برمی‌شمرند و برخی دیگر عناصر آن را؛ به عنوان مثال کارشناسان بانک جهانی با بیان ویژگی‌ها به معرفی آن می‌پردازند و معتقدند مؤلفه‌هایی چون مشارکت، حاکمیت قانون، پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری، توجیه به آرای عمومی و توافق جمعی، برابری، اثربخشی و کارایی، چشم‌انداز راهبردی حکمرانی خوب را شکل می‌دهند (سردارنیا و شاکری، ۱۳۹۳). در حکمرانی خوب شراکت بین سه رکن اصلی دولت، جامعه‌ی مدنی و بخش خصوصی در انجام فعالیت‌ها وجود دارد که گاهی فراتر از مشارکت است.

شکل شماره ۱: ارتباط و وظایف دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی در مدل حکمرانی خوب

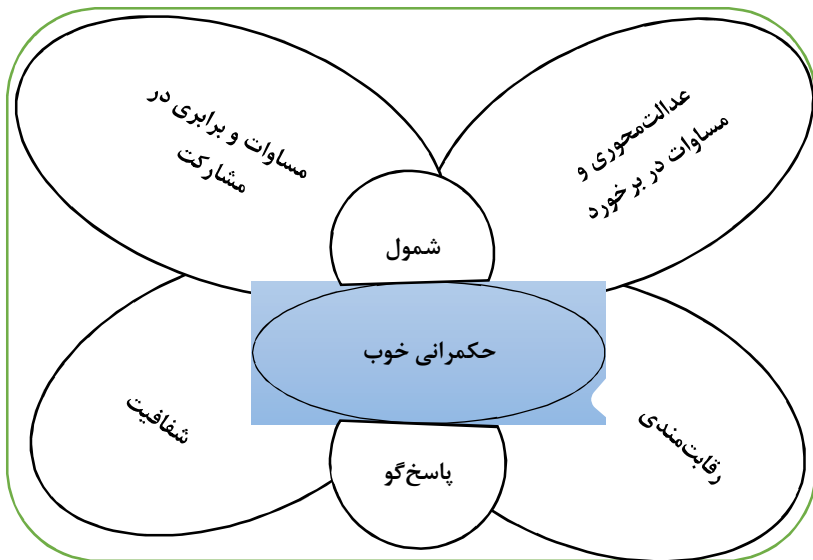
منبع: (یاپ‌کیو شنگ‌چی^۱، ۲۰۱۰)

ارتباط صحیح و تعاملی بین هر یک از بخش‌ها، نقش و کار ویژه مهم و اساسی برعهده خواهد داشت که در شکل شماره دو این ارتباط نشان داده شده است:

شکل شماره ۲: نقش بخش‌های سه‌گانه در حکمرانی خوب (میرزا اقانسیب، ۱۳۹۳)

بانک جهانی شاخص‌های حکمرانی خوب را به دو شاخص اصلی و چهار شاخص فرعی تقسیم تأکید می‌کند که حکمرانی خوب پیوند بین این شاخص‌ها را می‌طلبد. شاخص‌های اصلی عبارت هستند از: شمول (به حساب آوردن مردم) و پاسخ‌گویی و شاخص‌های فرعی نیز عبارت هستند از: مساوات و برابری در مشارکت، عدالت محوری و مساوات در مواجهه سازمان دولتی با طیف‌های مختلف جامعه، شفافیت و رقابت‌مندی. شکل شماره سه پیش‌نیازهای حکمرانی خوب و پیوند میان آن‌ها را نشان می‌دهد.

شکل شماره ۳: پیش‌نیازهای حکمرانی خوب (آژانس توسعه سازمان ملل، ۲۰۱۱-۲۰۰۴، ص ۳)

با توجه به ویژگی‌های حکمرانی خوب و توسعه آن به‌عنوان یک الگوی رفتاری در بین دولت‌های متعهد، تأثیر نقش حکمرانی خوب در تأمین و تضمین امنیت بشر می‌تواند تأکید شود. اگر مسئولیت اصلی تحقق امنیت انسانی وظیفه ملی و برعهده دولت باشد، پس اجرای این تعهد مستلزم حکمرانی خوب در سطح ملی است. سرمایه‌گذاری‌های موقتی در زمینه مهارت‌های زندگی و توانایی‌های زندگی افراد به‌صورت بهتر شدن آن در لایه‌های مختلف اجتماعی صورت گرفته است. با این حال، نبود سرمایه‌گذاری‌های به‌موقع و مداوم در این راستا و عدم ایجاد مهارت‌های زندگی می‌تواند به شدت بر توانایی‌های فرد و اجتماع برای دستیابی به رشد کامل خود اثرگذار باشد. و اگر نهادهای اجتماعی و حقوقی، ساختارهای قدرت، محیط‌های سیاسی و هنجارهای فرهنگی-اجتماعی و سنتی ما، در حین رعایت برابری و ایجاد موانع ساختاری در تحقق حقوق و تصمیمات برخی از افراد و گروه‌ها، به اعضای جامعه خدمات‌رسانی انجام ندهند، در عمل سبب ایجاد آسیب‌های ساختاری در درون جامعه شده و روزبه‌روز نیز هنجارها و ناهنجاری‌های اجتماعی رو به افزایش است (سامادی، ۲۰۱۷، ص ۵).

بانک جهانی حکمرانی خوب را بر اساس شش ویژگی زیر تعریف می‌کند:

جدول شماره ۱: شاخص‌های حکمرانی خوب کافمن و همکاران (۲۰۱۰)

شاخص‌ها	متغیرها
حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی	فرآیند انتخاب، عزل و نظارت بر حکومت
ثبات سیاسی و نبود خشونت	
اثربخشی	ظرفیت دولت برای تدوین و اجرای سیاست‌ها
کیفیت مقررات	
حاکمیت قانون	اقدام مردم و حکومت بر نهادهای جاکم بر تعاملات اقتصادی و اجتماعی
مبارزه با فساد (کنترل فساد)	

حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی: اعتراض و پاسخ‌گویی به مفهوم میزان و درجه توانایی شهروندان یک کشور در تعیین و انتخاب دولت خود است یا به‌عبارتی میزان و درجه این که رئیس دولت، رئیس حکومت یا سایر افراد دارای مقام سیاسی در کشور از طریق انتخابات آزاد از سوی مردم انتخاب شوند. هرچه مردم در یک جامعه نقش بیش‌تری در

تعیین زمام‌داران و هیأت حاکم داشته باشند، حضور و نقش احزاب و تشکلهای و انجمن‌ها و نظایر آنها در جامعه بیش‌تر باشد و رسانه‌های جمعی استقلال داشته باشند و افرادی که زمام‌دار جامعه هستند قدرت را در جامعه در اختیار داشته باشند، پاسخ‌گوی اعمال خود باشند و افراد مختلف بتوانند آزادانه فعالیت و نظر خود و را بیان‌کنند، نشان‌دهنده وضعیت بهتری از حکمرانی خوب است (کافمن^۱ و همکاران، ۲۰۰۲). ضرورت تعامل بین دولت و مردم برای رسیدن به حکمرانی خوب نشان می‌دهد که «مردم حق مشارکت و اظهارنظر در تمامی موضوعات به‌ویژه خودمختاری و مقامات منتخب و هم‌چنین، حق انتقاد از عملکرد مقامات را دارند» و در مقابل مسئولان باید پاسخ‌گوی کامل اقداماتشان باشند (جمشیدی^۲ و صفری، ۲۰۱۶).

ثبات سیاسی و فقدان خشونت: ثبات سیاسی و فقدان خشونت بیانگر احتمال سرنگونی یک حکومت و نظام سیاسی از طرق غیرقانونی یا ابزارهای خشونت‌آمیز است. عمده بحث این شاخص مربوط به تروریسم و خشونت است. هرچه احتمال نبودن ثبات سیاسی در یک کشور بیش‌تر باشد نشان‌دهنده حکمرانی ضعیف است و هرچه کشوری از ثبات سیاسی بیش‌تری برخوردار باشد، در زمینه حکمرانی خوب امتیاز بالاتری را کسب می‌کند (ارنست و هارت^۳، ۲۰۰۷). این شاخص به میزان ثبات رژیم حاکم و رهبران آن، درجه احتمال تداوم حیات مؤثر دولت و تداوم سیاست‌های جاری در صورت مرگ‌ومیر یا تغییر رهبران و دولت مردان فعلی می‌پردازد (رزمی و صدیقی، ۱۳۹۱).

اثربخشی دولت: در این شاخص، کیفیت خدمات عمومی، کیفیت بوروکراسی، صلاحیت حکمرانان شهری و میزان استقلال خدمات شهری از فشارهای سیاسی مدنظر است. هم‌چنین کیفیت تدوین و اجرای خط‌مشی‌های عمومی و دولتی و میزان اعتبار تعهدی که دولت در برابر این سیاست‌ها دارد در این شاخص در کانون ارزیابی قرار می‌گیرد (کافمن و همکاران^۴، ۲۰۰۲).

کیفیت مقررات: در کیفیت مقرراتی، مفهوم کنترل قیمت‌ها، نظارت بر سیستم بانکی و مواردی از قبیل عدم تحمیل فشار بر صاحبان کسب‌وکار به‌منظور توسعه تجارت مدنظر قرار

1- Kaufmann

2- Jamshidi

3- Ernst & Hart

4- Kaufmann *et al.*

می‌گیرد (کافمن و همکاران، ۲۰۰۲). به عبارت دیگر منظور از این شاخص، قابلیت دولت در تدوین و اجرای سیاست‌ها و مقرراتی است که سبب گسترش حضور و فعالیت‌های بخش خصوصی می‌شود. حضور هرچه بیشتر بخش خصوصی در اثر اجرای سیاست‌های تدوین شده از سوی دولت نشان از حکمرانی بهتر دارد (آژانس توسعه اروپا، ۲۰۱۱).

حاکمیت قانون: این که تا چه میزان قوانین در یک جامعه واقعی‌اند و می‌توان به اجرای آن‌ها اطمینان داشت با این شاخص ارزیابی می‌شود. در این شاخص به‌ویژه اجرای قراردادهای، احتمال وقوع جرم‌های خشونت‌آمیز و غیرخشونت‌آمیز، اثربخشی و قابلیت پیش‌بینی عملکرد محاکم قضایی، در یک جامعه مدنظر است (کافمن و همکاران، ۲۰۰۲). حکمرانی خوب نیازمند چارچوب‌های قانونی بی‌طرفانه‌ای است که غیرمغرضانه اجرا شوند؛ به‌خصوص آن که باید حقوق بشر و در رأس آن حقوق اقلیت‌ها حفظ شود و این امر تنها با وجود سیستم قضایی مستقل و نیروی پلیس سالم امکان‌پذیر است. اگر جرم و تخلف به سبب عملکرد ضعیف پلیس و محاکم قضایی قابل پیگیری نباشد، نشان‌دهنده وجود حکمرانی ضعیف در یک کشور است (علویان و زارع‌پور، ۱۳۹۶).

مبارزه با فساد (کنترل فساد): فراوانی در «پرداخت‌های اضافی جهت انجام کارها» جنبه قابل تأمل در این بخش است. به عبارت دیگر فساد رفتاری را شامل می‌شود که در پی آن افراد صاحب قدرت از نفوذ خود در بخش دولتی به‌عنوان مزیتی در راستای منافع شخصی خود بهره می‌برند (کافمن و همکاران، ۲۰۰۲). این شاخص، هم فسادهای جزئی و کوچک و هم فسادهای بزرگ و کلان را در بر می‌گیرد (آورام^۱، ۲۰۱۴). آنچه در این شاخص مدنظر قرار می‌گیرد، آن است که از قدرت عمومی و دولتی تا چه حد سوء استفاده می‌شود و در خدمت تحقق منافع شخصی و خصوصی قرار می‌گیرد. هم فسادهای جزئی و کوچک و هم فسادهای بزرگ و کلان، هرچه نظام سیاسی و دولت در تسخیر نخبگان و در خدمت منافع خصوصی باشد، نشان حکمرانی ضعیف و عکس آن بیان‌گر رتبه بالاتری از حکمرانی خوب است (علویان و زارع‌پور، ۱۳۹۶).

مطالب یادشده نشان می‌دهد که دیپلماسی دفاعی بخشی از راهبرد دیپلماسی ملی است. دیپلماسی باید مبتنی بر منافع و مناسبات ژئوپلیتیکی و امنیتی باشد که آن‌ها هم نشأت گرفته از تلاش دولت‌ها برای به‌سازی و بهبود محیط امنیتی داخلی و بین‌المللی است. در اصل می‌توان گفت که هدف از دیپلماسی دفاعی، حمایت از منافع ملی نظیر حفظ یا برقراری محیط امنیتی صلح‌آمیز، نوسازی شیوه نظامی و تقویت نفوذ در دیگر کشورهاست که برآیند بارز آن، بازدارندگی است. هنر دیپلماسی دفاعی نیز آن است که با استفاده از منابع محدود، دستیابی به منافع ملی را به حداکثر برساند و بتواند سهم مناسبی از منابع ملی را به کشور اختصاص دهد که از قابلیت راهبردی لازم برای اثرگذاری بر محیط منطقه‌ای برخوردار شوند. با توجه به زمینه‌های پژوهشی و ادبیات پژوهش که در حکمرانی خوب وجود دارد می‌توان در مناصبات داخلی و خارجی در ابعاد بین‌المللی، در دست یافتن به یک فهم مشترک اقدام کنیم، که در ادامه با توجه به بحث تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی و کمی به این مهم و ارائه یک راهکار کارآمد پرداخته خواهد شد.

پیشینه پژوهش: سردارنیا (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «تبیین حکمرانی خوب در نهج‌البلاغه با رویکرد روشی زمینه‌گرا» نتایج حاصل از پژوهش نشاد می‌دهد که درون‌مایه مؤلفه‌های حکمرانی خوب اسلامی از یک ترکیب دوگانه تشکیل شده است. که در درجه نخست آن شکل معنوی و توحیدی و در درجه بعد اهمیت، سطح مادی و دنیوی قرار دارد. در حالی که درونمایه مؤلفه‌های حکمرانی خوب مطرح شده در غرب نشأت گرفته از اومانیسیم و انسان محوری به جای خدامحوری و اولویت‌های عمدتاً عینی و کم‌تر تکامل‌جویانه است.

شاه‌آبادی (۱۳۹۴) در پژوهش با عنوان «تأثیر حکمرانی خوب بر شدت تحقیق و توسعه کشورهای منتخب توسعه‌یافته و در حال توسعه» نتایج حاصل نشان‌دهنده افزایش قدرت رقابت‌پذیری، توجه به شاخص‌های حکمرانی خوب به‌منظور بسترسازی فضای خلاقیت و نوآوری که می‌تواند موجب افزایش نوآوری و دانش حاصل از فعالیت‌های تحقیق و توسعه شود، یک ضرورت جدی است.

سلیمانی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «تحلیل و ارزیابی میزان تحقق‌پذیری حکمرانی خوب شهری در ارومیه» نتایج حاصل نشان می‌دهد که تحقق حکمرانی خوب

شهری در ارومیه در گرو تمرکززدایی، تصمیم‌سازی و واگذاری اختیارات توأم با پاسخ‌گویی مناسب، بسط و توسعه‌ی نهادهای مدنی و ایجاد زمینه جهت مشارکت‌های مردمی، توجه و تأکید بر رعایت اصول شهروندی با بسترسازی فرهنگی و ... است.

ام چاودری^۱ (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان «نیاز به حمایت از تصمیم‌گیری برای غیر نظامیان و بخش‌های دفاعی» نتایج حاصل از پژوهش این‌که معرفی سیستم‌های حمایت از تصمیم‌گیری سبب انسجام در کارها و ایجاد یکپارچگی بین سازمان‌های غیرنظامی و نظامی شده و سبب می‌شود بخش عظیمی از اضطراب و استرس‌های عمومی در مواقعی که مشکلی به‌وجود می‌آید کاهش یابد.

یوسف^۲ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر حکمرانی خوب در اعتماد شهروندان پاکستان» به این نتایج رسیده است که مؤلفه‌های حکمرانی خوب سبب شده تا اعتماد شهروندان به دولت افزایش پیدا کند و در مقابل هم دولت با ایجاد سازوکارهای قانونی و پاسخ‌گویی در برابر شهروندان متعهد می‌شود و فساد اداری، اقدامات غیر اخلاقی در جامعه کاهش پیدا می‌کند.

کش^۳ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «حکمرانی خوب و اراده قوی سیاسی: آیا برای تحولات کافی است؟» با این نتیجه رسیده است که مؤلفه‌های حکمرانی خوب از قبیل (شفافیت، پاسخ‌گویی و مشارکت) سبب توسعه اقتصادی می‌شوند و در پایداری محیطی و حفظ ثبات در ایجاد یک رابط قوی در بین سیاستمداران و عامه جامعه مدنی و بخش اقتصادی مفید است.

با توجه به پژوهش‌های قبلی و بررسی نتایج مرتبط به آن‌ها این نتیجه حاصل شده است که هیچ‌کدام از پژوهش‌ها در رابطه با بخش دفاعی انجام نشده‌اند و این موضوع در بخش دفاعی برای اولین بار است که صورت می‌گیرد.

1- M Chowdhury

2- Yousaf

3- Cash

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش در این پژوهش کیفی است که در این بخش ابتدا بر اساس بررسی‌های صورت گرفته در رابطه با حکمرانی خوب در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران و معیارهای اولیه و کلی بحث خبرگان صاحب‌نظر در دسترس بر اساس معیارهای برآمده از اهداف پژوهش به شیوه قضاوتی انتخاب شدند. جمع‌آوری و تحلیل هم‌زمان داده‌ها در تحلیل محتوا به پژوهش‌گر این فرصت را می‌دهد که بیاندیشد که چه داده‌هایی را و از کجا جمع‌آوری کند، که نمونه‌گیری قضاوتی و یا نظری خوانده می‌شود و حاکی از آن است که موردها به‌گونه‌ای انتخاب می‌شوند که از سویی کیفیت مفاهیم و مقوله‌ها را افزایش داده و از سوی دیگر نمونه بعدی و مسیر حرکت را مشخص می‌کند. معیار انتخاب خبرگان، مرتبط بودن تحصیلات دانشگاهی، مرتبط بودن حوزه مطالعاتی و پژوهشی در دانشگاه و داشتن سابقه اجرایی و مدیریتی در حوزه‌های مرتبط بوده است و بر اساس نتایج حاصل از مصاحبه‌های اولیه و اسناد و مدارک بررسی شده و راهنمایی‌های به‌عمل آمده توسط مصاحبه‌شوندگان، نسبت به انتخاب سایر خبرگان اقدام شده است. مصاحبه‌ها در جلسات اول به‌صورت مصاحبه باز بوده و در جلسات بعدی و با مشخص شدن موارد مرتبط به صورت نیمه‌ساخت یافته ادامه یافت. در مجموع سیزده مصاحبه با خبرگان صورت گرفت تا در نهایت کفایت نظری حاصل شد. کفایت نظری زمانی حاصل می‌شود که جمع‌آوری هرگونه داده، کمکی به افزایش مفاهیم در یک مقوله یا مقوله جدید نکند داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها در کنار داده‌های حاصل از بررسی اسناد و مدارک مورد استفاده قرار گرفتند. و به تفسیر مصاحبه‌های انجام شده با خبرگان بخش دفاعی و اساتید هیئت علمی در حوزه حوزه حکمرانی پرداخته می‌شود. در این مطالعه، مصاحبه‌هایی با خبرگان بخش دفاعی در شهر تهران انجام گرفت. تمرکز مصاحبه‌ها بر دیدگاه نظر تخصصی خبرگان نسبت به مدل مفهومی حکمرانی خوب در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران بود. مصاحبه‌های آغازین پس از استخراج مؤلفه‌های اصلی از منابع و متون علمی و داخلی و خارجی به‌منظور شناسایی مضامین و مقوله‌های اصلی انجام گرفت. هم‌زمان با انجام مصاحبه‌ها، پژوهش‌گر اقدام به شناسایی افرادی کرد که در حین فرایند تحلیل داده‌ها می‌توانستند بینشی خاص را نسبت به مباحث و مقوله‌های توسعه‌نیافته یا کم‌تر توسعه‌یافته ارائه

دهند. با شناسایی مضامین و شکل‌گیری مقوله‌های اولیه، دور دوم مصاحبه‌ها با هدف توسعه این گروه از مقوله‌ها آغاز شد. در ادامه روند تحلیل و کدگذاری مصاحبه‌ها به بحث گذاشته می‌شود. در این پژوهش از سه نوع نمونه‌گیری پیشنهادی اشتراوس و کوربین (۱۹۹۸)، نمونه‌گیری باز، نمونه‌گیری ارتباطی و تنوعی و نمونه‌گیری تمیزدهنده برای جمع‌آوری و کمک به تحلیل داده‌ها استفاده شد. بر این اساس پژوهش‌گر در سه دور اقدام به هدایت سیزده مصاحبه و تحلیل متن آن‌ها کرد. در دور نخست پژوهش‌گر پس از تحلیل متن نه مصاحبه موفق به شناسایی مقوله‌های کلیدی شد. پس از تحلیل این مصاحبه‌ها و بررسی دامنه گسترده‌ای از مطالعات انجام شده توسط پژوهش‌گران پیشین، پرسش‌هایی در مورد پدیده‌ی اصلی پژوهش به‌وجود آمد. از این‌رو، پژوهش‌گر به انجام دور دوم مصاحبه‌ها مبادرت ورزید. در این دور، به‌منظور اطمینان از اشباع نظری مقوله‌ها، پژوهش‌گر با لحاظ کردن پدیده‌ی اصلی و مقوله‌های فرعی مربوط به آن انجام چهار مصاحبه دیگر در دستور کار قرار گرفت. در این چهار مصاحبه پژوهش‌گر بر سؤال‌هایی تمرکز کرد، که وی را در شناخت ماهیت اصلی پدیده پژوهش و رابطه آن با مقوله‌های متناظر با آن یاری می‌کرد. سرانجام پس از شناسایی مقوله‌ها و اطمینان از اشباع نظری آن‌ها نوبت به دور سوم مصاحبه‌ها رسید. در این مرحله پژوهش‌گر با انجام پرسش‌نامه در قالب گویه‌های استخراج شده از مصاحبه‌ها و ارسال به مصاحبه‌شوندگان کوشید تا با یافتن نمونه‌هایی نظری از مقوله‌ها و روابط شناسایی شده بین آن‌ها مبنایی را برای پالایش نظریه و ارائه مدل مفهومی خود فراهم سازد. مصاحبه‌ها با طرح سؤال‌هایی در مورد «مدل مفهومی حکمرانی خوب در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران آغاز شد (مصاحبه باز و نیمه‌ساختاریافته)» و در ادامه پرسش‌ها بر اساس پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان طرح می‌شد.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش مصاحبه‌های خبرگان در حوزه‌های مختلف دفاعی با استفاده از سه روش کدگذاری- کدگذاری باز- کدگذاری محوری- کدگذاری انتخابی (مرحله نظریه‌پردازی)، داده‌های اطلاعاتی گردآوری و تحلیل شد. داده‌هایی که از مأخذ اطلاعاتی (مصاحبه‌ها، مشاهده‌ها و بررسی پژوهش‌های پیشین، مدارک و متون ...) به‌دست می‌آید بر اساس

قواعد کدگذاری در قالب جداولی قرار می‌گیرند. کدگذاری در گراند تئوری نوعی تحلیل محتوا بوده و در پی یافتن و مفهوم‌سازی موضوعات قابل‌بحثی است که در میان انبوه داده‌ها وجود دارند. در واقع، پژوهش‌گر در جریان تحلیل یک مصاحبه به این نکته پی خواهد برد که مصاحبه‌شوندگان در هنگام صحبت‌های خود از کلمات و عباراتی استفاده می‌کنند که موضوعات قابل‌بحثی را در مورد پدیده مورد بررسی برجسته می‌سازد. همان‌طور که قبلاً نیز بیان شد پژوهش‌گر در پژوهش جاری برای تحلیل کلیه روندهای گراند تئوری (کدگذاری باز، محوری و انتخابی و همچنین ثبت یادداشت‌ها و ترسیم دیاگرام) بهره لازم را برده است. از آن‌جاکه در طراحی مدل بایستی نخست مؤلفه‌ها تعیین و سپس رابطه بین آن‌ها تبیین شود و پس از آن منطق انتخاب این مؤلفه‌ها و ارتباط بین آن‌ها تشریح شود. در گام دوم بر اساس داده‌های به‌دست آمده، مؤلفه‌های مدل حکمرانی خوب در بخش دفاعی مورد نظر قرار گرفت که شش مؤلفه به‌شرح زیر در شکل شماره چهار قابل مشاهده است، ارائه شد. مؤلفه‌های شش‌گانه بر پایه داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه‌های عمیق و پردازش و مقوله‌بندی آن‌ها به‌دست آمده است. و نتایج به‌دست آمده در اختیار برخی اساتید قرار گرفت و اعتبارسنجی شدند.

شکل شماره ۴: کدگذاری محوری براساس مدل پارادایم

نتایج مصاحبه‌ها در قالب سه مقوله، ضرورت‌ها، موانع و الزامات توسعه‌ی حکمرانی خوب در بخش دفاعی به‌شرح شکل شماره پنج است:

موانع حکمرانی خوب	الزامات حکمرانی خوب	ضرورت حکمرانی خوب در بخش دفاعی
<ul style="list-style-type: none"> • مخالف با تفکر حکمرانی خوب در سازمان • بی‌اعتمادی میان حلقه‌های حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی • بروکراسی و عدم انعطاف‌پذیری ساختار بخش‌های مختلف دفاعی • بروکراسی و عدم انعطاف در رویه‌های سازمانی • ضعف قوانین و آیین‌نامه‌ها • عدم آموزش و یا ارائه آموزش‌های غیرکاربردی به کارکنان • عدم اختصاص بودجه کافی جهت توسعه سیستم حکمرانی خوب در بخش‌های دفاعی 	<ul style="list-style-type: none"> • طراحی مکانیزم‌های فرهنگ‌سازی در حکمرانی خوب و بخش‌های دفاعی • تدوین استانداردها، آیین‌نامه‌ها و مقررات مرتبط با توسعه حکمرانی خوب • ایجاد سند راهبردی و خط‌مشی توسعه حکمرانی خوب در بخش‌های دفاعی • طراحی مکانیزم‌های آموزشی متناسب با توسعه حکمرانی خوب • طراحی مکانیزم کنترل کیفیت خدمات در ارتباط و مردم و بخش دفاعی • طراحی مکانیزم‌های مالی و تشویقی • طراحی مکانیزم‌های انتخاب افراد شایسته و ماهر (سرمایه فکری) • طراحی مکانیزم‌های ارتباطی (حلقه‌های مختلف حکمرانی خوب) • طراحی مکانیزم‌های فناوری اطلاعات • طراحی مکانیزم تحقیق و توسعه • ایجاد مکانیزم مدیریت خلاقیت و ایده‌پردازی 	<ul style="list-style-type: none"> • توسعه و ارتقاء کشور • صرفه‌جویی در منابع و هزینه‌ها • صرفه‌جویی در زمان • تسریع در ارائه خدمات به مردم و جامعه • ایجاد ارزش افزوده برای کشور • توسعه امنیت ملی منطقه ای • توسعه کلان بین‌المللی • الگو و شاخص شدن بخش‌های دفاعی

شکل شماره ۵: ضرورت، موانع، الزامات توسعه حکمرانی خوب در بخش دفاعی

ارائه مدل مفهومی توسعه‌ی حکمرانی خوب در بخش دفاعی

پژوهش‌گر براساس سه مقوله مذکور در توسعه حکمرانی خوب در بخش دفاعی به تدوین و نگارش مدل مفهومی می‌پردازد که به صورت زیر است.

شکل شماره ۶: مدل پژوهش

با توجه به مدل حکمرانی خوب در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران

❖ پاسخ به سؤال اصلی: مدل حکمرانی خوب در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران کدام است؟

▪ **مقوله اصلی:** شناسایی عناصر مدل حکمرانی خوب در بخش دفاعی تأکید پژوهش‌گر در این بخش به استفاده کارا، از مفهوم مدل حکمرانی خوب در بخش دفاعی است و عقیده دارد بدون به‌کارگیری حکمرانی خوب در بخش دفاعی پیشرفت نظامی و رشد و توسعه ملی و منطقه‌ای و محبوبیت و مقبولیت بخش دفاعی در جامعه با مشکل روبه‌رو می‌شود، از طرف دیگر پژوهش‌گر بیان می‌دارد کاربرد حکمرانی خوب در بخش دفاعی رویه‌های مذکور را تسریع می‌بخشد.

شرایط علی: بر اساس مطالعه‌های نظری و عملیاتی پژوهش‌گر با استفاده از مصاحبه انجام شده: توسعه و ارتقاء کشور، سهولت در ارتباطات و ارائه خدمات به مردم و جامعه در ارتباط با سیاست‌های کلان جامعه در زمینه حکمرانی خوب استفاده از نظرات متخصصان و خبرگان بخش دفاعی کشور، توجه به سرپرستی بخش‌های مختلف دفاعی، اهمیت دستاوردهای ارائه خدمات برای رشد و توسعه کشور و به‌خصوص در زمینه حکمرانی خوب، ارزیابی دانش فعلی فردی و سازمانی فرماندهان و مدیران ارشد، برنامه‌ریزی و ارائه راه‌کار بر اساس نقاط قوت و ضعف متناسب با حکمرانی خوب در بخش دفاعی جهت دستیابی به توسعه در سطح ملی و بین‌المللی، ایجاد رویه یکپارچه حکمرانی خوب بر اساس نیاز بخش دفاعی مردم و جامعه (مربوط به طبقه تعیین خط‌مشی برنامه‌ها، چشم‌انداز و اهداف) از مؤلفه‌های مهم در بخش دفاعی است و از مهم‌ترین علل و اثرات ارائه چارچوب مذکور در زمینه حکمرانی خوب در بخش دفاعی هستند.

شرایط مداخله‌گر: بر اساس مطالعه‌های نظری و عملیاتی پژوهش‌گر با استفاده از مصاحبه انجام شده؛ طراحی مجدد فرآیندهای سازمانی در توسعه حکمرانی خوب، پشتیبانی و حمایت مدیران سازمان از فرآیندهای حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی، ساختاردهی به دانش فردی و خلاقیت و نوآوری در سازمان، ساختاردهی به نوآوری و ارتقاء نظام ارزش‌یابی مدیران و کارکنان. شفاف‌سازی فرآیندهای سازمانی مرتبط با حکمرانی خوب، بازنگری فرآیندهای سازمانی درگیر در توسعه حکمرانی خوب، نقش

مدیران سازمان در برنامه‌ریزی و ارائه فضای باز دوستانه در حمایت از افراد خلاق، نوآور در ارتباط با حکمرانی خوب، در اختیار قرار دادن زمان مناسب به کارکنان برای اجرایی کردن حکمرانی خوب در بخش‌های دفاعی توجه به مدیران در استفاده از ابزار کسب مهارت و تجربه مرتبط با حکمرانی خوب از مهم‌ترین عوامل در ارتباط با بخش دفاعی و جامعه است. هم‌چنین پژوهش‌گر بیان می‌دارد مکانیزم‌های بیان‌شده مهم‌ترین مکانیزم‌های به‌دست آمده از پژوهش جاری است و اضافه می‌کند در این راستا مکانیزم‌های متفاوت دیگری نیز وجود دارد که از بیان آن‌ها در قالب چارچوب صرف‌نظر شده است. هم‌چنین تأکید می‌کند بدون پیاده‌سازی مکانیزم‌های بیان شده امکان توسعه چارچوب به جهت پیاده‌سازی حکمرانی خوب در بخش دفاعی امکان‌پذیر نخواهد بود.

بستر حاکم: بر اساس مطالعه‌های نظری و عملیاتی پژوهش با استفاده از مصاحبه انجام‌شده در این بخش از چارچوب پژوهش الگوهایی را بیان می‌دارد که فرایند حکمرانی خوب را در بخش دفاعی را تسهیل می‌کند. طراحی مجدد فرایندهای حکمرانی خوب در بخش دفاعی ایجاد فرایندهای حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی شفافیت نتایج ناشی از چارچوب برای کارکنان. ایجاد فرهنگ استفاد از فن‌آوری‌های جدید و تمایل به نوآوری در زمینه پیاده‌سازی حکمرانی خوب توجه ویژه به مدیران دارای مهارت و تجربه، توجه خاص به مدیران و کارشناسان ارائه‌کننده تجربه، شفاف‌سازی قوانین مرتبط با حکمرانی خوب، شفاف‌سازی برنامه توسعه فرهنگ حکمرانی خوب، شفاف‌سازی برنامه‌های بلندمدت بخش‌های مختلف دفاعی، تبیین وظایف و مسئولیت‌ها، سهولت تعامل مدیران ارشد با کارشناسان خبره در بخش‌های مختلف حکمرانی خوب بخش دفاعی، ایجاد انعطاف‌پذیری در اجرای حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی در زمینه حکمرانی خوب بسیار حائز اهمیت است. در این بخش علاوه بر موارد مذکور طراحی مکانیزم‌های فناورانه، مالی و قانونی نیز مطرح شدند و پژوهش‌گر لازمه پژوهش در اهداف را، برقراری ارتباط مؤثر فی‌مابین بخش‌های مختلف دفاعی و حکومتی بیان می‌کند.

کنش‌ها و تعاملات: بر اساس مطالعه‌های نظری و عملیاتی پژوهش با استفاده از مصاحبه انجام‌شده: هدف این بخش اصلاح فرایندهای حکمرانی خوب متناسب با بخش دفاعی مورد بحث می‌باشد. پژوهش‌گر بر این عقیده استوار است که بدون تدوین چرخه

حکمرانی خوب در بخش دفاعی و هم‌چنین طراحی و تدوین مدل حکمرانی خوب در بخش دفاعی که شامل: میزان مشارکت فرماندهان و مدیران بخش‌های مختلف دفاعی با هم، در برنامه‌ی اجرا و پیاده‌سازی حکمرانی مسئولیت‌پذیری و کنترل توسط کلیه فرماندهان مدیران و کارکنان درگیر در توسعه حکمرانی خوب در بخش دفاعی، پایش و ارزیابی بازخور خدمات توسط فرماندهان مدیران ارشد و کارشناسان، ترویج و اشاعه نوآوری و خلاقیت، در بین کارکنان در زمینه حکمرانی خوب، تشویق به مشارکت در برنامه‌های عملیاتی حکمرانی خوب در بین کارکنان چارچوب تدوین شده بهره‌وری لازم را نخواهد داشت.

▪ **پیامدها:** بر اساس مطالعه‌های نظری و عملیاتی پژوهش با استفاده از مصاحبه‌های انجام‌شده؛ در نتیجه اجرای صحیح مراحل قبل نتایج قابل‌توجه در چارچوب مفهومی ارائه شده عبارت است از؛ بهبود بهره‌وری ارائه خدمات به مردم و جامعه - صرفه‌جویی در هزینه‌ها و منابع کشور- توسعه و آبادانی کشور- ارائه مدل مفهومی توسعه حکمرانی خوب در بخش دفاعی- توسعه امنیت ملی و منطقه‌ای- توسعه کلان و بین‌المللی- الگو و شاخص شدن بخش‌های مختلف دفاعی- رونق اجتماعی خدماتی- رونق سیاسی- رونق فرهنگی- توسعه ارتباطی- توسعه قومی و هویتی- توسعه سیاسی- عدالت محوری- مردم‌محوری- صلح‌طلبی- مهارت‌های فردی مدیران و فرماندهان- مبارزه با فساد- شایسته‌سالاری- امنیت اجتماعی- فرهنگ‌سازی در ادامه به‌طور کامل مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

❖ **پاسخ به سؤال:** (با استفاده از مصاحبه خبرگان و تحلیل آن) ابعاد و مؤلفه‌های حکمرانی خوب در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران کدامند؟

در این بخش که به هدف غائی پژوهش جاری یعنی ارائه مدل مفهومی حکمرانی خوب در بخش دفاعی پرداخته می‌شود. اعتقاد پژوهش‌گر بر این است که، چنان‌چه براساس پژوهش‌های صورت پذیرفته، در تحقق اهداف حکمرانی خوب که در بخش‌های مختلف، به‌ویژه بخش دفاعی و حوزه‌ها مختلف اجتماعی و خدماتی که در مسیر و جهت انسجام کلیات گفته شده در حکمرانی خوب است، میسر و دست‌یافتنی نخواهد شد، یا به‌عبارت دیگر پژوهش‌گر معتقد است در صورتی در بخش دفاعی می‌توان در این زمینه به موفقیت رسید که با تعامل سازنده با حکومت و دیگر ارگان‌های تصمیم‌گیرنده که در

این زمینه فعالیت دارند و زیرساخت‌های اجتماعی و جامعه را در راستای خدمت‌رسانی به عموم اجتماع ارائه می‌دهند، به این مهم دست پیدا خواهند کرد، که مدل توسعه را در جهت حکمرانی خوب در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران را ارائه می‌دهند که در ادامه به تشریح کامل گام‌های مدل معرفی شده توسط پژوهش‌گر خواهیم پرداخت.

- **ارزیابی و پایش بخش دفاعی:** فرایندها حکمرانی خوب در بخش دفاعی ارزیابی مدیران ارشد و کارشناسان به‌صورت زمان‌بندی شده، کارگاه‌های آموزشی تخصصی کارکنان، نظام‌های کنترلی در یادگیری مدیران ارشد و کارکنان در بخش‌های دفاعی نگهداری سرمایه‌های فکری بخش‌های مختلف دفاعی، نگهداری تجارب و مهارت‌های کاربردی در حافظه بخش‌های مختلف دفاعی در زمینه حکمرانی خوب، گزینش مناسب نیروی فکری، آموزش‌های عملی، نهادینه کردن آموخته‌ها و درس‌های آموخته، استفاده از ابزار مناسب فن‌آوری در دسترسی به پیاده‌سازی حکمرانی خوب، شناسایی راه‌کارهای دسترسی سریع به مردم‌محوری، سرعت در کسب، خلق و انتقال دانش فردی و سازمانی و تبدیل آن به خلاقیت، نوآوری در زمینه‌های پیاده‌سازی در جهت حکمرانی خوب هستند.
- **فرهنگ‌سازی ساختاری و فرهنگ‌سازی در بخش‌های دفاعی:** پژوهش‌گر در مدل ارائه شده فرهنگ‌سازی را پایه و پایبندی به اعتقادات مذهبی (ولایت‌محوری) اساس مدل حکمرانی خوب معرفی می‌کند و آن را از خط‌مشی و مقررات و بستر فناوری مهم‌تر و ضروری‌تر معرفی می‌کند و معتقد است تا فرهنگ‌سازی مناسب در بخش دفاعی از سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی گرفته تا بخش‌های مختلف دفاعی صورت نپذیرد، امکان ادامه مسیر به‌هیچ‌عنوان میسر نخواهد بود. پژوهش‌گر در جهت تحقق این مهم برگزاری دوره‌های آموزشی در سطوح مختلف سازمان‌های دفاعی و همچنین ایجاد یک سیستم ارزشی فرهنگی حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی را پیشنهاد می‌دهد.
- **تدوین استانداردها، مقررات و نگارش آیین‌نامه‌ها:** در این گام پژوهش‌گر تدوین یک چارچوب منسجم از استانداردها، مقررات و آیین‌نامه‌های کاربردی را در بخش‌های مختلف دفاعی پیشنهاد می‌دهد، به اعتقاد وی پس از فرهنگ‌سازی

مناسب، ایجاد چارچوب هدایت‌کننده در دستیابی به هدف بسیار حائز اهمیت خواهد بود. محقق در مدل خود تدوین ساختار و رویه‌های بخش‌های دفاعی مرتبط با حکمرانی خوب، تدوین شاخص‌های ارزیابی فعالیت‌های در جهت تدوین حکمرانی خوب، تدوین اولیه راهبردهای دانشی و در پایان استانداردسازی فرآیندهای دانشی در زمینه حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی را جهت تسریع در پیشبرد اهداف معرفی می‌کند. در مدل تدوین شده باید برای هریک از گام‌های تدوین حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی و سازوکارهای کاربردی، تدوین و تنظیم شود تا بتوان در شرایط و موقعیت‌های متفاوت در تدوین حکمرانی خوب در بخش مختلف دفاعی از آن‌ها بهره برد، راهبردهای مدل حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی بخشی از مفهوم تدوین حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی به‌شمار می‌آیند با تحلیل شبکه‌ی اساتید و اعضای هیئت علمی و خبرگان بخش‌های مختلف دفاعی و سایر ذی‌نفعان کامل‌تر خواهند شد. و تحلیل نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌های بخش‌های مختلف دفاعی و جامعه یکی از عوامل موفقیت اجرای حکمرانی خوب در بخش دفاعی است. هم‌چنین سؤال‌های زیر برای تحلیل ارزیابی شبکه تدوین اجرای حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی باید پرسیده شود: ذی‌نفعان مختلف چه فعالیت‌هایی انجام می‌دهند و چه ارتباطی بین آن‌ها وجود دارد؟ قدرت افراد و سازمان‌ها برای کنترل فعالیت‌های کلیدی، منابع یا قابلیت‌هایی که برای اجرای راهبردها نیاز هستند چقدر است؟ حکمرانی خوب در بخش‌های دفاعی چطور سازمان‌دهی شده است؟ و به بررسی موانع تدوین حکمرانی خوب و هم‌چنین موانع قانونی و مقرراتی و ساختاری در بخش‌های مختلف دفاعی بپردازد.

- **طراحی راهبرد:** پژوهش‌گر در گام چهارم مدل خود راهبردها و سازوکارهای انگیزشی را به‌طور مجزا بیان می‌کند و معتقد است این گام آن‌چنان در مشارکت کردن بخش‌های مختلف دفاعی در زمینه حکمرانی خوب با اهمیت است که باید به‌صورت گامی مجزا به آن پرداخته شود. راه‌کارهای پژوهش‌گر در این بخش

ساختار سازمانی قانون‌گرایی و شایسته‌سالاری و مشارکت‌نخبگان است. که در ارتباط با بخش دفاعی و جامعه باشد.

- **طراحی بستر و زیرساخت و پیاده‌سازی حکمرانی خوب:** پژوهش‌گر بر اساس نتایج حاصل از پژوهش جاری اهم فعالیت این بخش را در قالب طراحی سازوکارهای کشف و خلق حکمرانی خوب در بخش دفاعی | طراحی مجدد فرآیندهای حکمرانی خوب | ایجاد فرآیندهای خلاقیت و نوآوری حکمرانی خوب | ایجاد فرهنگ استفاده از فن‌آوری‌های جدید و تمایل به نوآوری در اجرای حکمرانی خوب | طراحی مکانیزم‌های ارتباط بخش دفاعی با مردم | طراحی مکانیزم‌های ارتباطی | طراحی مکانیزم‌های فناورانه | طراحی سازوکارهای قانونی | طراحی سازوکارهای مالی | تبیین وظایف و مسئولیت‌ها کارکنان در بخش‌های مختلف حکمرانی خوب در بخش‌های دفاعی | امنیت اجتماعی را معرفی می‌کند.
- **طراحی بهینه فرآیندهای حکمرانی خوب:** پژوهش‌گر در تدوین این بخش از حکمرانی خوب که بیان شده است، مدل خویش را مناسب جهت پیاده‌سازی در بخش دفاعی معرفی می‌کند و پژوهش‌گر بیان می‌دارد، با توجه به گستردگی مشارکت افراد در حوزه حکمرانی خوب در بخش دفاعی و همچنین متفاوت بودن سطوح دانشی افراد مشارکت‌کننده، مراحل چرخه حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی باید شفاف و بدون ابهام تبیین و توسعه یابد، به‌همین منظور چرخه تدوین حکمرانی خوب ارائه کرده است. - هدف‌گذاری دانش، به اعتقاد پژوهش‌گر اولین گام برای مدیریت دانش در توسعه ابتکار محوری، تعیین هدف از دانش مذکور است. این هدف باید به‌صورت واضح و قابل درک برای کلیه افراد در دانشگاه بیان شود. - کاوش و شناسایی دانش دومین گام در چرخه است، که در این گام لازم است کاوش دانش، متناسب با هدف‌گذاری (ارتباط با بخش‌های دفاعی و جامعه هدف) صورت پذیرفته، انجام پذیرد. - بخش دفاعی جهت استفاده کارا و بهینه باید سازمان‌دهی شوند تا در صورت نیاز دسترسی به آن به سهولت انجام پذیرد. - ترکیب و توسعه دانش در ارتباط با بخش دفاعی و جامعه - نقل و انتقال دانش در تدوین مدل حکمرانی خوب در بخش دفاعی این مرحله تا حدی مهم و ضروری است که بروز هر چالشی در آن، چرخه اجرای

حکمرانی خوب در بخش دفاعی را با مشکل اساسی روبه‌رو خواهد کرد، دلیل آن هم کاملاً واضح است، و آن، این‌که بدون نشر دانش در طول تدوین و اجرای حکمرانی خوب در بخش دفاعی امکان بهبود بهره‌وری و توسعه میسر نخواهد بود. درک دانش توسط کلیه حلقه‌های حکمرانی خوب، در صورتی‌که دانش توسط افراد به‌درستی درک نشود مرحله بعدی چرخه یعنی کاربرد دانش دچار مشکل خواهد شد، دانش نشر داده شده نمی‌تواند حداکثر بهره‌وری خود را در زنجیره ابتکار محوری اعمال کند. - کاربرد دانش و خلاقیت جهت افزایش بهره‌وری در ارتباط با بخش دفاعی، جامعه خدمات در حوزه حکمرانی خوب نقش مهمی را ایفا می‌کند، ارزیابی حکمرانی خوب به‌کار برده شده در بخش‌های مختلف دفاعی باید به‌وسیله شاخص‌های ارزیابی تدوین شده در گام دوم مدل و همچنین براساس هدف‌گذاری صورت پذیرفته در ارتباط با رفع نیاز بخش دفاعی، جامعه و خدمات مورد ارزیابی قرار گیرد.

❖ **نیروی انسانی:** با توجه به تخصصی بودن کار و همچنین نیاز به نیروی انسانی متخصص وجود افراد باتجربه و ماهر در زمینه حکمرانی خوب در بخش دفاعی یکی از ملزومات حکمرانی خوب برای شروع و ادامه فعالیت است و همچنین باید در حکمرانی خوب افرادی را به‌کار بگمارند که دارای تخصص و تجربه کاری هستند و به‌صورت دوره‌ای آموزش‌های ضمن خدمت برگزاری همایش‌های تخصصی عقد قراردادهای داخلی و خارجی با ارگان‌های مختلف که حکمرانی خوب را اجرا کرده‌اند را برگزار کنند و در نهایت سازوکارهایی را برای جذب و نگهداری افراد ماهر و خبره در زمینه حکمرانی خوب در بخش دفاعی را اتخاذ و ایجاد کنند.

❖ **ایجاد مزیت رقابتی:** مدل تدوین حکمرانی خوب می‌تواند منبع مزیت رقابتی در سطح دفاعی کشور باشد و این چیزی به جز موقعیت کنونی بخش دفاعی است، که برای تدوین مدل حکمرانی خوب در بخش دفاعی می‌توان به ایجاد مزیت رقابتی و بستری برای الگو و شاخص شدن در سطح ملی و بین‌المللی فراهم و به آن‌ها اشاره کرد.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نظرات خبرگان بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران در جهت تکمیل و طراحی مدل، پژوهش جامعی در رابطه با مقوله اصلی که، کاربرد توسعه‌ی حکمرانی خوب در بخش دفاعی است صورت پذیرفت و شرایط علی که سبب توسعه و ارتقاء سطح سیاسی و پاسخ‌گویی در کشور، صرفه‌جویی در منابع و هزینه‌ها، صرفه‌جویی در زمان، ارائه خدمات متناسب با سیاست‌های کلان جامعه به مردم، استفاده از نظرات متخصصان و خبرگان بخش‌های مختلف دفاعی، برنامه‌ریزی و ارائه راهکار براساس نقاط قوت و ضعف حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی و ایجاد رویه یکپارچه حکمرانی خوب بر اساس نیاز بخش دفاعی و ایجاد یک اتحاد اجتماعی در بین مردم صورت پذیرفت. در این میان بایستی به نکته قابل توجهی که خیلی حائز اهمیت است پرداخته شود، شرایط مداخله‌گر در تدوین مدل و طراحی سازوکار اصلاح و توسعه حکمرانی خوب، طراحی سازوکار اصلاح ساختار سازمانی بخش دفاعی، طراحی سازوکار اصلاح ساختار حکمرانی خوب، طراحی سازوکار اصلاح ساختاردهی به خلاقیت و نوآوری، ابتکار محوری، شفاف‌سازی فرآیندهای سازمانی مرتبط با حکمرانی خوب، در اختیار قرار دادن زمان مناسب به مدیران ارشد، تبدیل انواع دانش فردی و ضمنی به دانش کاربردی در ارتباط با بخش‌های دفاعی و جامعه، توجه به اساتید در استفاده از ابزار کسب مهارت و تجربه است که سبب توسعه در ابعاد مختلف در بخش دفاعی خواهد شد. برای این منظور ایجاد یک بستر مناسب که در جهت ایجاد حکمرانی خوب در بخش دفاعی است، الزامی بود و در این راستا نیازمند به طراحی مجدد فرآیندهای حکمرانی خوب، ایجاد فرآیندهای خلاقیت و نوآوری در زمینه حکمرانی خوب، ایجاد فرهنگ استفاده از فن‌آوری‌های جدید و تمایل به حکمرانی خوب، طراحی سازوکارهای ارتباط دفاعی با مردم، تبیین وظایف و مسئولیت‌های کارکنان بخش‌های مختلف دفاعی، طراحی سازوکارهای فناورانه، طراحی سازوکارهای قانونی و طراحی سازوکارهای مالی کارآمد و به‌روز که با کارآمدی‌های فناورانه امروز رقابت کرده و امنیت حیطه‌ای را در بخش دفاعی را تضمین کند. به هر صورت ممکن و در ایجاد هر نوع تغییر و رویه‌های جدید در سطح ارگان‌های نظامی کنش‌ها و تعاملات خاص به خود را وجود می‌آورد، که نیازمند به طراحی سازوکار اصلاح فرآیندهای حکمرانی خوب در بخش‌های مختلف دفاعی است.

در این مضمون بایستی به پیامدهای ایجاد حکمرانی خوب در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران نیز توجهی ویژه شود که خود، سبب بهبود بهره‌وری ارائه خدمات به مردم و جامعه، صرفه‌جویی در هزینه‌ها و منابع کشور، توسعه و آبادانی کشور، ارائه مدل مفهومی توسعه حکمرانی خوب در بخش دفاعی، توسعه امنیت ملی و منطقه‌ای، توسعه کلان و بین‌المللی، الگو و شاخص شدن بخش‌های مختلف دفاعی، رونق اجتماعی خدماتی، رونق سیاسی، رونق فرهنگی، توسعه ارتباطی، توسعه قومی و هویتی، توسعه سیاسی، عدالت محوری، مردم‌محوری، صلح‌طلبی، مهارت‌های فردی مدیران و فرماندهان، مبارزه با فساد، شایسته‌سالاری، ثبات اجتماعی و فرهنگ سازمانی قوی می‌شود. هر کدام از ابعاد اشاره شده در ساختار دفاعی جمهوری اسلامی ایران موجب خودشکوفایی در تک تک افراد سازمان می‌شود و سازمان را به سمت چشم‌انداز روشن ۱۴۰۴ نزدیک می‌کند.

در مورد مقایسه یافته‌های پژوهش حاضر با سایر یافته‌های پژوهش‌گران باید اشاره کرد که این پژوهش با استفاده از بیش‌تر مؤلفه‌های مؤثر ارائه شده بر تدوین حکمرانی خوب در بخش دفاعی توسط دیگر پژوهش‌های از جمله سردارنیا ۱۳۹۳ در مؤلفه‌های (پاسخ‌گویی، حق اظهارنظر، کیفیت قوانین و مقررات، شفافیت قوانین، مسئولیت‌پذیری)، شاه‌آبادی ۱۳۹۴ (پاسخ‌گویی، حق اظهارنظر، کیفیت قوانین و مقررات، شفافیت قوانین، مسئولیت‌پذیری قانون‌محوری)، سلیمانی ۱۳۹۴ (پاسخ‌گویی، حق اظهارنظر، کیفیت قوانین و مقررات، شفافیت قوانین، مسئولیت‌پذیری قانون‌محوری، توسعه انسانی)، یوسف ۲۰۱۶ (پاسخ‌گویی، حق اظهارنظر، کیفیت قوانین و مقررات، شفافیت قوانین، مسئولیت‌پذیری قانون‌محوری، سرمایه اجتماعی، تعامل سازنده، امنیت اجتماعی و بخش دفاعی)، کش ۲۰۱۶ (پاسخ‌گویی، حق اظهارنظر، کیفیت قوانین و مقررات، شفافیت قوانین، مسئولیت‌پذیری قانون‌محوری و تعامل سازنده)، که سعی بر توسعه این مدل‌ها داشته‌اند هم‌سویی داشته پس می‌توان گفت در جهت شناخت بهتر عوامل مؤثر بر تدوین حکمرانی خوب در بخش دفاعی گام مؤثری برداشته شده است. از طرفی این پژوهش می‌تواند با رتبه‌بندی شاخص‌های مورد مطالعه کاربردهایی را نیز برای سازمان‌های دیگر هم داشته باشد، یعنی این‌که نتایج این پژوهش می‌تواند نقش و اهمیت رتبه شاخص‌های مؤثر بر فرآیند تدوین حکمرانی خوب را برای مدیران بخش

دفاعی و دیگر بخش‌ها را آشکار سازد، تا در برنامه‌ریزی‌های کلان خود و تدوین راهبردهای دفاعی از این عوامل در برنامه‌های تدوینی خود بهره لازم را به کار برند.

پیشنهادها

✓ باتوجه با این که مؤلفه قابلیت پذیرش و تغییر از عوامل اثرگذار در ماتریس روابط علت و معلولی است این مؤلفه را برای اثرگذاری بر سایر عوامل در سازمان تقویت و نهادینه‌سازی شود تا بتواند اثر متمرثری را بر اجرای حکمرانی خوب در سازمان داشته باشد. از این رو پیشنهاد می‌شود که تا حد امکان روندها روش‌های سنتی و گذشته را با تکنیک‌ها و ابزارهای جدید جایگزین و به‌روزآوری شود.

✓ باتوجه با این که مؤلفه نهادینه‌سازی مبارزه با فساد از عوامل اثرگذار در ماتریس روابط علت و معلولی است این مؤلفه را برای اثرگذاری بر سایر عوامل در بخش دفاعی تقویت شود، از این رو پیشنهاد می‌شود در بخش نهادینه‌سازی مبارزه با فساد توجه ویژه‌ای به اجرای درست قوانین شود و در شناسایی عاملین فساد و کنترل آن تلاش شود.

✓ با توجه به این که مؤلفه تفکر راهبردی از عوامل اثرگذار در ماتریس روابط علت و معلولی است این مؤلفه را برای اثرگذاری بر سایر عوامل در بخش دفاعی تقویت شود، از این رو پیشنهاد می‌شود در بخش تفکر راهبردی توجه ویژه‌ای به اجرای راهبردهای بخش دفاعی شده و در شناسایی عوامل راهبردی سازمان و تفکر مثبت با ایجاد رویکرد حکمرانی خوب برای دستیابی به بومی‌سازی حکمرانی خوب در بخش دفاعی تلاش شده و راهبردهای دفاعی را در این جهت سوق داده و یک برداشت مشترک از راهبرد در این بخش نهادینه‌سازی شود.

✓ با توجه به این که ولایت‌مداری و پایبندی به اصول نظام از عوامل اثرگذار در ماتریس روابط علت و معلولی است این مؤلفه را برای اثرگذاری بر سایر عوامل بخش دفاعی و ایجاد همگونی در بین نیروهای دفاعی و پایبندی به اصول نظام، برای تعهد به نظام و ولایت در نظام اسلامی و تأکید به انجام تکالیف شرعی و توجه به انجام فرمایشات مقام معظم رهبری با عنوان فرماندهی کل قوا در بطن نیروهای مسلح و بخش دفاعی، با ایجاد یک رویکرد حکمرانی خوب در بخش دفاعی بر مبنای اصول حاکم از

قرآن، امام معصوم و ولی فقیه و ایجاد همدلی و هم‌زبانی مشترک در بخش دفاعی تقویت شود.

✓ با توجه به این‌که تعامل سازنده از عوامل اثرپذیر در ماتریس روابط علت و معلولی است این مؤلفه برای اثرپذیری بر سایر عوامل بخش دفاعی و ایجاد روابط سازند در این بخش بایستی در بین نیروهای مسلح در بخش دفاعی جمهوری اسلامی ایران حفظ ثبات را در بخش‌های مختلف ایجاد کرده و یک سیستم منسجم با فرماندهی تعامل‌گرا که بتواند یک نظم خاص و نظام‌مند را در بخش دفاعی حاصل کند، که بر اساس و مبانی حکمرانی خوب در بخش دفاعی حفظ و تقویت شود.

✓ با توجه به این‌که مؤلفه صلح‌طلبی از عوامل اثرپذیر در ماتریس روابط علت و معلولی است. این مؤلفه را برای ایجاد ثبات در بعد امنیت داخلی و امنیت خارجی حائز اهمیت است از این‌رو پیشنهاد می‌شود؛ که از کارهای غیر تخصصی برای تهدید امنیت ملی جلوگیری شود و برای تقویت صلح‌طلبی در کلیه حوزه‌های اجتماعی و در شکل‌گیری آن‌ها در ایجاد وفاق ملی تلاش شود.

تقدیر و سپاس‌گزاری

در پایان نهایت سپاس‌گزاری را از تمامی عزیزانی که در این راه به من کمک کرده‌اند، به‌خصوص از استاد ارجمند جناب آقای دکتر علیرضا رزقی‌رستمی که راهنمایی بنده را به‌عهده داشتند و از جناب آقای دکتر جمشید صالحی‌صدقیانی و سرکار خانم دکتر پروانه گلرد که اساتید مشاور این پژوهش و رساله بوده‌اند نیز کمال تشکر و قدردانی را دارم.

منابع

- رزمی، محمد جواد؛ صدیقی، سمیه (۱۳۹۱). الزامات تحقق حکمرانی خوب برای دستیابی به توسعه انسانی چهارمین همایش ملی اقتصاد ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمینی شهر، آذرماه. قابل بازیابی از:
<https://profdoc.um.ac.ir/articles/a/1031894.pdf>
- سردارنیا، خلیل؛ شاکری، حمید (۱۳۹۳). تبیین حکمرانی خوب در نهج البلاغه با رویکرد روشی زمینه‌گرا مجله مطالعات حقوقی. دوره ششم. شماره ۴. زمستان. قابل بازیابی از:
<http://ensani.ir/file/download/article/20150912170242-9774-52.pdf>
- سردارنیا، خلیل‌اله (۱۳۹۳). تبیین حکمرانی خوب در نهج البلاغه با رویکرد روشی زمینه‌گرا، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، ۶ (۴)، صص ۵۳-۲۷. قابل بازیابی از:
http://jls.shirazu.ac.ir/article_2984_5a68a116ac292a7bc2c179eb6e864d9b.pdf
- سلیمانی، علیرضا (۱۳۹۴). تحلیل و ارزیابی میزان تحقق‌پذیری حکمرانی خوب شهری در ارومیه، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، ۷ (۲۱)، صص ۸۰-۶۵. قابل بازیابی از:
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=275177>
- شاه‌آبادی، ابوالفضل (۱۳۹۴). تأثیر حکمرانی خوب بر شدت تحقیق و توسعه کشورهای منتخب توسعه‌یافته و در حال توسعه، فصلنامه سیاست علم و فناوری، ۷ (۲)، صص ۴۶-۳۵. قابل بازیابی از:
http://jstp.nrisc.ac.ir/article_12925.html
- طهماسب کاظمی، بهروز؛ حسنوی، رضا؛ اشعاری، محسن (۱۳۹۵). نگرشی نوین در تبیین نظری حکمرانی و توصیف ویژگی‌های جمهوری اسلامی ایران، نشریه علمی پژوهشی مدیریت فردا، سال پانزدهم، پاییز. قابل بازیابی از:
<https://www.magiran.com/paper/1638029>
- علویان، مرتضی؛ زارع‌پور، محمد (۱۳۹۶). شاخص‌های حکمرانی خوب در اندیشه‌ی سیاسی آیت‌الله جوادی آملی پژوهش‌های سیاست اسلامی / سال پنجم / شماره‌ی یازدهم / بهار و تابستان. قابل بازیابی از:
http://ipr.isri.ac.ir/article_50342.html
- میرزا آقانسب گردودوباری، ایمان (۱۳۹۳). سرمایه اجتماعی و حکمرانی خوب مطالعه مورد کشورها: در حال توسعه (۲۰۱۰-۱۹۹۶)، فصلنامه اقتصاد کاربردی، ۴، صص ۱۴-۱. قابل بازیابی از:
http://jae.srbiau.ac.ir/article_7374.html
- یوسفی شیخ رباط، محمد ضا؛ بابایی، فهیمه (۱۳۹۴). طراحی مدل حکمرانی خوب بر اساس‌نامه مالک اشتر و مقایسه آن با اصول حکمرانی خوب بانک جهانی، مجله اقتصاد اسلامی، شماره ۵۷، بهار، صص ۳۱-۶۲. قابل بازیابی از:

<http://ensani.ir/file/download/article/20151018155252-9436-130.pdf>

- Austrian Development Agency (2011). Evaluation of the Austrian Development Cooperation (ADC) Gender Policy between 2004–2011. Federal Ministry for European and International Affairs and the Evaluation Unit of the Austrian Development Agency. Retrieved from:
<https://www.oecd.org/derec/austria/46472255.pdf>
- Avram, Cristina (2014). Good Governance and Doing Business: Evidence from a Cross-country Survey. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, (41), pp 27-46. Retrieved from:
file:///C:/Users/VAIO/Downloads/Good_Governance_and_Doing_Business_Evidence_from_a.pdf
- Bevir, Mark (2013). *Governance: A very short.introduction*. Oxford, UK: Oxford University Press
- Cash, Corrine, (2016). Good governance and strong political will: Are they enough for transformation?, *Land Use Policy*, 50, pp 301–311. Retrieved from:
<http://dx.doi.org/10.1016/j.landusepol.2015.10.009>.
- Chowdhury, Nabil M. (2017). The Need for Casualty Care Decision Support in Civilian and Defense Sectors, *Procedia Engineering*, 188, pp 301 – 308. Retrieved from:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877705817320404>
- Chu, David & Nurith Berstein (2004), *Decision making for Defense, New Challenges, New Tools for Defense Decision-making*, Santa Monica, Rand.
- Ernst, Dieter, & Hart, David. (2007). *Governing the Global Knowledge Economy: Mind the Gap*. Atlanta Conference on Science, Technology and Innovation Policy. Georgia Tech.
- Jamshidi, Mohammad Hossain and Safari, Maryam (2016), 'principles of good governance in the charter of malik al-ashtar', *International Journal of Humanities and Cultural studies*, pp 638-659. Retrieved from:
<https://www.ijhcs.com/index.php/ijhcs/article/view/1847>
- Kaufmann, Daniel, Kraay, Aart & Lob, Pablo. (2002). *Governance Matters II: Updated Indicators for 2000-01*. World Bank Policy Research Working Paper, (2772). Retrieved from:
<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/15733>
- Kaufman, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2010). *The worldwide governance indicators: Methodology and analytical issues*. 2010 World Bank Policy Research Working Paper, No. 5430, Retrieved from:
<http://ssrn.com/abstract=1682130>
- Kaufman, Daniel, A. kraay and M. Mastruzzi (2010) *Governance; Matter IV: Governance Indicator for 1996-2009*.

- Kaufmann, Daniel, Kraay, Aart & Lob, Pablo. (2002). Governance Matters II: Updated Indicators for 2000-01. World Bank Policy Research Working Paper, (2772)
- Mcguinn, Patrick and Manna, Paul. (2013). Education Governance for the Twenty-First Century: Overcoming the Structural Barriers to School Reform. Washington D. C.: Brooking Institution Press. Retrieved from: <https://www.amazon.com/Education-Governance-Twenty-First-Century-Overcoming/dp/0815723946>
- Ngobo, Paul & Fouda, Maurice (2012). Good governance Good for Business? a Cross-National Analysis of Firms in African Countries. Journal of World Business, 47(3), pp 435-449. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1090951611000691>
- Risteska, Marija, Mickovska, Ana, Mphill, Raleva, Kraja, Mirjana and Sejdini. (2010). Good governance in education: Case studies: Municipalities of Kisela Voda, Kriva Palanka, Vrapchishte, Bitola, Strumica, Shtip, Kicevo and Veles. Skopje: EJL University Publications.
- Samadi, Maedeh & Bagher Mirabbass, Seyyed. (2017). Realization of Human Security in Light of Good Governance. Published by Canadian Center of Science and Education. Journal of Politics and Law; Vol. 10, No. 1; 2017. Retrieved from: https://pdfs.semanticscholar.org/a033/64c153d0f625e369efc9ba09243d7443aee2.pdf?_ga=2.256488651.1711111991.1603909374-303981623.1603909374
- Syed Serajul Islam. (2016). Good governance and political culture: A case study of Bangladesh. Intellectual Discourse, 24, 2 (2016), pp 245–271. Retrieved from: <https://journals.iium.edu.my/intdiscourse/index.php/id/article/view/913>
- Tellis, Ashley, Janice Bially, Christopher Layne, Melissa McPherson (2000), Measuring Military Capability, Retrieved from: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1110/MR1110.ch7.pdf.
- Yap Kioe Sheng Chie, (2010); “what Is Good Governance?” www. Unescap.org. Retrieved from: <https://www.unescap.org/sites/default/files/good-governance.pdf>
- Yousaf, Momna, (2016). Exploring the impact of good governance on citizens' trust in Pakistan, Government Information Quarterly, 33, pp 200–209. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0740624X15000738>